

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ
ΤΟΥ ΕΠΙ ΔΕΚΙΟΥ ΔΙΩΓΜΟΥ

Οἱ κατὰ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας διωγμοὶ ἀπὸ πολλοῦ ἐφαίνοντο καταπαύσαντες, διότι ἐξαιροῦντες τὸν ἐπὶ Μαξιμίνου Θρακῆς διωγμὸν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπῆλause τριακονταετοῦς εἰρήνης. Οἱ Αὐτοκράτορες τῆς περιόδου ταύτης ἦσαν ξένοι πρὸς τὴν Ρώμην, ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καταγόμενοι, ξένοι ἐπομένως πρὸς αὐτὴν καὶ θρησκευτικῶς, ἐχόμενοι τοῦ θρησκευτικοῦ ἐκλεκτισμοῦ, τῆς λατρείας τῶν πνευμάτων, ὅστις εὐγενέστερον ἐξεδηλώθη παρὰ τῷ Ἀλεδρω Σεβήρω. Ἀλλὰ καίτοι τινὲς τῶν Αὐτοκρατόρων ἐκείνων φιλλῶς διετέθησαν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, καίτοι περὶ τινος τούτων, τοῦ Φιλίππου Ἀραβος, ἐλέχθη ὅτι ἦτο χριστιανός, ἐν τούτοις οἱ διωγμοὶ δὲν κατέπαυσαν, οὐδὲ συνεβιβάσθη ἡ Ῥωμαϊκὴ Πολιτεία πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ πρὸς αὐτὸν πάλη ἐθεωρεῖτο εἰσέτι ἀναπόφευκτος, ἡ δ' ἀνάγκη αὐτῆς ἐπιτακτικότερα ἐξεδηλώθη ὅτε τὸ Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα ἀπεπειράθη νὰ συγκρατήσῃ τὸ παραλῦον καὶ καταρρέον Κράτος, ὅτε ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἀποσυνθέσεως προσήγαγεν εἰς μέσον τὸν στρατὸν ἔτι ἅπαξ σώζοντα τὸ Κράτος, οὐ μόνον διὰ τῶν ἀδιαλείπτων κατὰ τῶν βαρβάρων πολέμων ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ ἀναδείξεως γενναίων Αὐτοκρατόρων. Οὗτοι ἐστεροῦντο πολλάκις παιδείας ἐξ ἀπλῶν στρατιωτῶν, διὰ τῆς προσωπικῆς ἀνδρείας εἰς τὰ ὑπάτα ἀναθέντες ἀξιώματα, ὅλως ἀντίθετοι ὄντες τὸν χαρακτῆρα πρὸς τοὺς μαλθακοὺς καὶ νωθροὺς Αὐτοκράτορας ἐκείνους, οἵτινες κατήσχυναν τῆς Ῥώμης τὸν θρόνον. Ἀνατραφέντες ἐν τοῖς στρατοπέδοις, ἀδιαπαύτως πολεμοῦντες πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους ἀνέλαβον ν' ἀναδιοργανώσωσιν αὐτό, ἀποκαθιστῶντες τ' ἀρχαῖα ἦθη καὶ ἔθιμα. Πάντες σχεδὸν οἱ Αὐτοκράτορες οὗτοι διεκρίνοντο διὰ τὴν εὐσέβειάν των, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν δεισιδαιμονίαν καὶ τὸν φανατισμὸν, τούτου δὲ ἔνεκα ἔμελλον ν' ἀποβῶσιν οἱ φανατικότεροι τοῦ χριστιανισμοῦ διώκται. Διότι ὁ χριστιανισμὸς ἐφαί-

νστο αὐτοῖς μέγιστον πρόβλημα πρὸς τὴν ἀνάσθησιν τοῦ Κράτους, ἐπὶ ὅσον βάσις τῆς ἀνορθώσεως ἐτίθετο ἡ θρησκεία.

Ἄλλ' ὁ Χριστιανισμός, εὐρύτατα ἤδη διαπλωθεὶς καθ' ἅπαν τὸ Κράτος, καὶ πληρώσας τὰ πάντα, δὲν ἠδύνατο νὰ καταπολεμηθῆ καθ' ὅν τρόπον ἐπὶ Τραϊανοῦ, οὐτινος αἱ διατάξεις ἐφαίνοντο νῦν ἀνεπαρκεῖς. Ἐντεῦθεν ὁ διωγμὸς μεταβάλλει ἐντελῶς χαρακτῆρα. Ἐπιδιώκεται συστηματικῶς ἡ ἐξόντωσις οὐχὶ τῶν ἐπὶ μέρος Χριστιανῶν, διὰ τῆς νομίμου δικαστικῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ αὐτοῦ. Διωγμὸς γενικὸς, κατὰ προδιαγεγραμμένον διεξαχθεὶς πρόγραμμα, οὐχὶ τυχαῖος καὶ παροδικός. Προὔκειτο νῦν νὰ λυθῆ ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τοιοῦτο συνέλαβε βούλευμα ὁ Αὐτοκράτωρ Δέκιος (249—251) ἐπὶ μικρὸν μὲν ἄρξας, ἀλλ' ἀναδειχθεὶς εἰς τῶν ἀρίστων τῆς Ῥώμης Αὐτοκρατόρων. Ἀποπειραθεὶς ν' ἀποκαταστήσῃ τὰς ἀρχαίας ῥωμαϊκὰς παραδόσεις ἠθέλησε νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ Τιμητοῦ πρὸς ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν ἡθῶν, ὅπερ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κλαυδίου καὶ Δομιτιανοῦ εἶχε καταργηθεῖ. Ἡ Γερουσία ἀποδεχθεῖσα τὴν γνώμην τοῦ Αὐτοκράτορος ὑπέδειξεν ὡς κατάλληλον πρόσωπον πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ Τιμητοῦ τὸν Βαλεριανόν, ἄνδρα γενναίου καὶ ἀμέμπτου χαρακτῆρος, ἀποποιηθέντα ὅμως νὰ δεχθῆ τὸ ἀξίωμα, ὡς ὑπερβαῖνον τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀρχαίων ἡθῶν καὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἤλπιζεν ὁ Δέκιος νὰ προλάβῃ τὴν παραλυσίαν τοῦ Κράτους¹. Ἐν τοῖς βουλευμασιν αὐτοῦ τούτοις εὗρεν, ὡς ὑπέλαβεν οὐχὶ ὀρθῶς, ἐχθρὸν τὸν Χριστιανισμὸν, ὅθεν ἐμίσει αὐτόν. Κατὰ τὸν Ἐπ. Καρχηδόνοσ Κυπριανὸν ὁ Δέκιος μετὰ μείζονος ἡσυχίας θὰ ἔβλεπεν ἐν Ῥώμῃ ἀνταπαιτητὴν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ἢ χριστιανὸν Ἐπίσκοπον ἐν αὐτῇ², καί, κατὰ τὸν Λακτιάντιον, «ὡσεὶ μόνον πρὸς ταῦτο ἐγένετο Αὐτοκράτωρ, ὅπως καταστῆ, δηλονότι, τῶν Χριστιανῶν διώκτης καὶ ἄμ' ὡς κατέλαβε τὸν θρόνον ἐξέβρασε τὴν λύσσαν αὐτοῦ

1. Tille mont, Histoire des Empereurs, III, 317 ἐξ—Memoires pour servir à l'histoire ecclésiastique III, 305 ἐξ, 669 ἐξ—A n b é, L' église et l' état dans la seconde moitié du IIIe siècle (249—284), Paris 1885, σ. 1—275. P. A l l a r d, Histoire des persecutions pendant la première moitié du IIIe siècle, σ. 286 ἐξ. J. A. F. G r e g g, The Decian Persecution, London 1897. S c h ö n a i c h, Die Christenverfolgung des Kaisers Decius, Jauer 1907.

2. C y p r i a n u s Epist, 49.

κατὰ τῶν Χριστιανῶν ¹, Ὑπ' ἄλλον δὲ παρίστατο ὁ Δέκιος ὡς ἀνα-
 λαβὼν τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐνεκα ἔχθρας πρὸς τὸν προ-
 κάτοχον αὐτοῦ Φίλιππον Ἀραβα, ὅπερ δὲν φαίνεται ὀρθόν ².

Ἐν τέλει τοῦ 249 ἢ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ
 250 ἐξέδωκεν ὁ Δέκιος διάταγμα κατὰ τῶν Χριστιανῶν, οὗτινος τὸ πε-
 ριεχόμενον δὲν διεσώθη. Διὰ τοῦ διατάγματος ἐκηρύσσεται γενικὸς διω-
 γμὸς πρὸς παντελῆ ὄλεθρον καὶ ἐξόντωςιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἰδια-
 ζόντως, κατὰ τὸ διάταγμα, κατεδιώκοντο οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ προϊστά-
 μενοι τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Ὡρίσθη δὲ ἡμέρα καθ' ἣν πάντες
 πανταχοῦ οἱ Χριστιανοὶ ὄφειλον νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ πενταμελῶν
 Ἐπιτροπῶν καὶ νὰ δηλώσωσιν ἂν ἐμμένωσιν ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἢ
 θέλωσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν θρησκείαν. Ἰδιαιτέροι ἀστυ-
 νομικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ φρουμεντάριοι, ἔτρεχον εἰς ἀναζήτησιν τῶν χρι-
 στιανῶν, οὐ μόνον ἐν ταῖς μεγάλας πόλεσιν, ὡς ἐν Ρώμῃ, ἐν Καρχη-
 δόνι, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Ἐφέσῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χωρίοις. Ἐκαστος
 Χριστιανὸς καλούμενος κατ' ὄνομα, πρὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἔδει νὰ προσ-
 φέρῃ θυσίαν ἢ νὰ καίῃ θυμίαμα, νὰ λοιδορῇ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ δίδῃ
 ἔγγραφον ὁμολογίαν, ἧς τύπος διεσώθη ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις, ὡς
 λ. χ. «καὶ ἀεὶ θύων διετέλεσα καὶ νῦν ἐπὶ παροῦσιν ὑμῖν, κατὰ τὰ
 προστεταγμένα ἔθυσσα καὶ τῶν ἱερῶν ἐγευσάμην καὶ ἀξιῶ ὑμᾶς ὑπο-
 σημειώσασθαι», Μεθ' ὃ ἡ Ἐπιτροπὴ ἔδιδεν ἔγγραφον δήλωσιν εἰς τὸν
 ταῦτα ποιήσαντα καὶ τὸν Χριστὸν ἀρνηθέντα ³. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς
 τοὺς ἀρνούμενους τὸν Χριστὸν, οἱ ἐμμένοντες ἐν τῇ πίστει ὁμολογηταὶ
 κατ' ἀρχὰς σπανίως κατεδικάζοντο εἰς θάνατον· συνήθως ὑπεβάλλοντο
 εἰς φρικτὰς βασάνους καὶ ἀπέθνησκον ἐν ταῖς εἰρκταῖς. Ἐμαστιγοῦντο
 εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε οἱ δερμάτινοι ἱμάντες κατεξέσχιζον τὸ
 σῶμα αὐτῶν, πολλάκις ἀντικαθιστάμενοι διὰ ροπαλῶν. Οἱ δῆμοι οὐχί
 σπανίως ἐξήπλουν τὰ σώματα τῶν ὁμολογητῶν ἐπὶ βασανιστηρίου ὄρ-
 γάνου, ἔχοντος σχῆμα ἵππου, ἢ ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἀφοῦ προηγουμένως
 ἐξέβαλλον ἓνα πρὸς ἓνα τοὺς ὄνυχας ἐκ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν καὶ
 τῶν χειρῶν. Δὲν ἐνέκλειον μόνον αὐτοὺς ἐν ταῖς εἰρκταῖς δεδεμένους
 δι' ἀλύσεων ἀλλ' ἐξέτεινον τὰς χεῖρας καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῶν μέλη ἀντι-

1. Lactantius, de mortibus persecutorum, c. 4

2. Εὐσέβιος, Ἐκκλ. ἱστορία 6, 39.

3. Τοιαῦται ἔγγραφα δηλώσεις διεσώθησαν ἐν παύροις, δημοσιευθεῖσιν
 ὑπὸ Gu. Schönaich, An. Bludau, Pl. Foucart, K. Bihlmeyer, Lg. Faulhaber καὶ ἄλλων.

στρόφως ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ σώματος, διατέμνοντες αὐτὸ δι' ἤλων ἢ ἀγκύστρων, στροβιλίζοντες αὐτὸ ἐπὶ τροχοῦ ἢ ἐσχάρας. Ὑπέβαλλον ~~πολλάκις τοὺς μάρτυρας εἰς θερμότητα φοικτὴν ἐπὶ πολλάς ἡμέρας~~ ἐκαυτηρίαζον αὐτοὺς διὰ σιδηρῶν πυραυνῶν ἢ ἐτέρων ὀξέων ἐργαλείων, οὐδ' εἶνε δυνατόν γὰ περιγραφῶσι πᾶσαι αἱ ἐπινοήσεις τῶν βασανιστηρίων. Ὁ διωγμὸς καθίστατο ἀγριώτερος ἐκεῖ ὅπου ἐξεδηλοῦτο ἀντοχή τῶν Χριστιανῶν, προκαλοῦσα τὸν φανατισμὸν τῶν ἐθνικῶν, συμπεριλαμβανέτο δὲ ἡ καταδίωξις διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Δεκίου μεταξὺ τῶν καθηκόντων τῶν κατὰ τόπους διοικητῶν, ὧν οἱ φιλανθρωπότεροι ἀντικαθίσταντο διὰ σκληροτέρων.

Οἱ διορατικώτεροι τῶν Χριστιανῶν προέβλεπον τὴν θύελλαν ταύτην ¹. Διὰ τοὺς πολλοὺς ὅμως αὐτῶν ὁ διωγμὸς ἦτο ἀπροσδόκητος. Οὗτοι, ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη ζήσαντες ἐν εἰρήνῃ, ἤρξαντο πιστεύοντες ὅτι παρήλθεν ὀριστικῶς ἡ ἐποχὴ τῶν διωγμῶν. Ἡ νέα γενεὰ τῶν Χριστιανῶν ἠγνόει τὴν μεγάλην ἐκ τῶν διωγμῶν δοκιμασίαν καὶ ἦτο ὅλως ἀγύμναστος πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνας. Πλεῖστοι ἐν εἰρήνῃ δεχθέντες τὸν Χριστιανισμὸν εὐρέθησαν ὅλως ἀπαράσκευοι, στοιχεῖα δὲ τινα παρείσακτα, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν παρεισδύσαντα, ἐξησθένουν αὐτὴν ². Ἐντεῦθεν πολλοὶ ὑπῆρξαν κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν οἱ πεισθέντες [lapsi], οἱ ἀρνηθέντες, δηλονότι, τὸν Χριστιανισμὸν ἰδίᾳ ἐν Καρχηδόνι. Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς διηγεῖται ὅτι πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἔτι πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν φοβηθέντες ἐνικήθησαν, μὴ συναντιθέντες μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦτέστι μὴ προσαχθέντες εἰς τὸ δικαστήριον, οὐδ' ἐξηναγκάσθησαν πρὸς θυσίαν ἀλλὰ προθύμως προσήρχοντο πρὸς τὸν βωμόν, ὥσει ἀνέμενον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν ἵν' ἀρνηθῶσι τὴν πίστιν ³. Ὁμοίως καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἁγίου Διονυσίου πολλοὶ «ἐτοιμότερον τοῖς βωμοῖς προσέτρεχον ἰσχυρίζομενοι τῇ θρασύτητι τὸ μηδὲ πρότερον χριστιανοὶ γεγονέναι» ⁴. Ἄλλοι συνεκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὑπομάζια παιδία ἐξαναγκάζοντες αὐτὰ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν νὰ προσφέρωσι θυσίαν. Πολλοὶ ἠρνοῦντο τὸν Χριστὸν προτρεπόμενοι ὑπὸ τῶν οικείων ἢ τῶν φίλων ἐθνικῶν «τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν εἶποντο τούτοις ἑκατέρους οἱ δὲ ἔφευγον οἱ δὲ ἤλι-

1. Ὁριγένης, κατὰ Κέλσου Γ, 10. H, 30. Cyprianus, Epist. 8.

2. Ὁριγένης, κατὰ Κέλσου Η', 44. Cyprianus, de lapsis c. 5. 6. Ἐὐσέβιος, Ἐκκλ. ἱστορία 6, 41.

3. Cyprianus, de lapsis, c. 8. 14: 15.

4. Παρ' Ἐὐσεβίῳ Ἐκκλ. ἱστορία 6, 41. 42.

σκοντο. Καὶ τούτων οἱ μὲν ἄχρι δεσμῶν καὶ φυλακῆς χωρήσαντες καὶ τινες καὶ πλείονας ἡμέρας καθειροχθέντες εἶτα καὶ πρὶν εἰς δικαστήριον ἐλθεῖν ἐξωμόσαντο, οἱ δὲ καὶ βασάνοις ἐπὶ πολὺ ἐγκατεροήσαντες πρὸς τὸ ἐξῆς ἀπεῖπον»¹. 'Απερίγραπτος ὑπῆρξεν ὁ φόβος, ὁ ἐπικαταλαβὼν πάντας τοὺς χριστιανούς. Πολλοὶ ἐκ αὐτῶν προσήρχοντο εἰς τοὺς βωμους «ὠχρῶντες καὶ τρέμοντες, ὥσπερ οὐ θύσοντες, ἀλλ' αὐτοὶ θύματα καὶ σφάγια τοῖς εἰδώλοις ἐσόμενοι, ὡς ὑπὸ πολλοῦ τοῦ παρεστῶτος πλήθους χλεύην αὐτοῖς ἐπιφέρεσθαι»². Εὐνόητον δ' ὅτι συνέβησαν φρικταὶ σκηναί, διότι τινὲς τῶν ἐκ φόβου καὶ ἄνευ πολλῆς σκέψεως ἀρνηθέντων τὸν Χριστὸν κατελήφθησαν ὑπὸ τοιαύτης φρίκης ὥστε ἀπώλεσαν τὰς φρένας ἢ ἕτερα ἔπαθον δεινά³. Οὐδέποτε ἄλλοτε, ἀληθῶς, ὁ Χριστιανισμὸς κατελήφθη οὕτως ἀπροόπτως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ οὐδέποτε ἐφαίνετο, κατ' ἀνθρωπίνους ὑπολογισμούς, τοσοῦτον ὅσον ἐπὶ Δωκίου κινδυνεύων. 'Αλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ κινδυνεύσῃ ἐκ τῆς ὀλιγοψυχίας τινῶν τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἔνεκα τῶν ἀνηκούστων βασάνων ἀρνηθέντων τὴν πίστιν, ἐξῆλθε δὲ νικηφόρος καὶ ἐκ τοῦ σφοδροτάτου τούτου διωγμοῦ, πολλοὺς ἀναδείξας καλλινίκους μάρτυρας.

Τῇ 20 'Ιανουαρίου 250 ἐμαρτύρησεν ἐν Ρώμῃ ὁ 'Επίσκοπος Φαβιανὸς (236—250), μόλις δὲ μετὰ ἓν ἔτος καὶ μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκ Ρώμης κατέστη δυνατὴ ἡ ἐκλογή τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Κορηγίου (251—253). 'Εκτὸς τοῦ 'Επισκόπου Φαβιανοῦ ἐν Ρώμῃ ἐμαρτύρησαν ἢ ὑπεβλήθησαν εἰς βασάνους πολλοὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, τινῶν δὲ τούτων ἐγνώσθησαν καὶ τὰ ὀνόματα, μετ' ἐλαχίστων λεπτομεριῶν τοῦ μαρτυρίου καὶ τῶν βασάνων. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Δύσει, ἐν διαρκείᾳ τοῦ 250, πολλοὶ ἐμαρτύρησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ 'Επίσκοπος Τολώσης Σατουρνίνος⁴.

'Εν Καρχηδόνι ὑπῆρξε κεραυνοβόλον τὸ διάταγμα τοῦ Δεκίου. Ὁ 'Επίσκοπος αὐτῆς, ἅγιος Κυπριανός, καταδιωχθεὶς ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῇ χάριν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο ἀμέσως πρόχειρος λεία τῶν διωκτῶν. 'Εν ἀρχῇ οἱ ἀφρικανοὶ χριστιανοί, ἔνεκα τοῦ ζωηροῦ αὐτῶν χαρακτῆρος ἐτήρησαν προκλητικὴν στάσιν, ἐλπίζοντες νὰ ἐπισπεύσωσι τὸν θάνατον, ἔπειτα ὁμως, ἔνεκα τῶν σκληρῶν βασαν-

1. Αὐτόθι, 6, 41.

2. Αὐτόθι, 6, 41.

3. C y p r i a n u s, de lapsis c. 24.

4. *Εὐσέβιος*, 'Εκκλ. ἱστορία 6, 39—43 Allard, ἐνθ' ἀν. σ. 292 ἐξ.

νιστηρίων, υπεχώρησαν σωρηδόν, αποστατήσαντες τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν μέσῳ σαρακτικῶν σιηνῶν καὶ ἐπεισοδίων. Οὐχὶ δὲ μόνον ἀπλοὶ λαϊκοὶ ἀλλὰ καὶ Ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κληρικοὶ ἐν διαφόραις πόλεσι τῆς Ἀφρικής ἐξώμασαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἐκτὸς τῶν προσφερόντων θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς ἢ καιόντων θυμίαμα πρὸ αὐτῶν (sacrificati, thurificati) ὑπῆρχον καὶ οἱ διὰ χρημάτων ἐγγραφόμενοι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν προσενηκάντων θυσίαν καὶ λαμβάνοντες σχετικὴν ἔγγραφον ἄδειαν (libellatici). Τούτων τινὲς μὲν ἐνεφανίζοντο καὶ ἐδήλουν ἀπλῶς ὅτι ἀρνοῦνται τὸν Χριστιανισμόν, χωρὶς νὰ προσφέρωσι θυσίαν, ἕτεροι δὲ καὶ μὴ ἐμφανιζόμενοι προσωπικῶς ἐλάμβανον τοιαῦτα ἔγγραφα ¹.

Ἐντεῦθεν σοβαρώτατον παρουσιάσθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ζήτημα τῶν πεπτωκότων τούτων, ἀρνητῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, πολλῶ μᾶλλον ὅτι οὗτοι ἐζήτησαν τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἄνευ μετανοίας ἀλλ' ἀπλῶς διὰ συγχωρήσεως, ἐγγράφως διδομένης παρὰ μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν. Κατὰ τὴν προκληθεῖσαν δὲ σφοδρὰν συζήτησιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μία μὲν μερὶς ἢ τῶν Νοβατιανῶν, ἀποσχισθέντων τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέκρουεν ἐντελῶς τὴν παραδοχὴν τῶν πεπτωκότων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἕτερα δ' ἐδέχετο αὐτοὺς διὰ μετανοίας ὡς μᾶλλον ἐνόχους θεωροῦσα τοὺς ἐκουσίως καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἀρνηθέντας τὸν Χριστόν, ἤττον ἐνόχους τοὺς ἐξ ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας μὴ ὑποστάντας μέχρι τέλους τὰς βασάνους. Διεκρίθησαν δὲ οἱ πεπτωκότες εἰς τὰς ἐξῆς τάξεις α) thurificati et sacrificati, οἱ ἰδίᾳ χειρὶ προσενηκόντες θυσίαν, β) libellatici et acta facientes οἱ διὰ διαφορῶν μέσων ἐγγραφέντες ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν προσενηκάντων θυσίαν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν πεπτωκότων ὑπῆρξαν ἐν Καρχηδόνι καὶ μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὁμολογηταὶ αὐτοῦ γενναῖοι πλειστοὶ, καὶ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ, μακρόθεν δὲ ὁ ἅγιος Κυπριανὸς διὰ τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ἐπιστολῶν ἐστήριζεν αὐτοὺς καὶ τοὺς λοιποὺς χριστιανούς ἐν τῇ πίστει. Παρόμοιον δὲ τι ἔπραξε καὶ ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ² διὰ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Χριστιανούς, οἵτινες ὑπὸ μείζονος ἢ οἱ ἐν Ἀφρικῇ Χριστιανοὶ κατελήφθησαν φόβου, διότι ἤδη πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ

1. Λεπτομερείας περὶ πάντων τούτων διέσωσεν ὁ *Κυπριανὸς* ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ de lapsis.

1. Παρ' *Ἐδσεβίῳ*, Ἐκκλ. ἱστορία 6, 41. 42. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Μέγας, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. 1918, σ. 48 ἐξῆς.

~~διατάγματος τοῦ Δεξίου οἱ ἔθνικοι τῆς Ἀλεξανδρείας εἶχον ἐξεγερθεὶ μετ' ἀγρίου φανατισμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διὰ τινος ποιητοῦ καὶ μάγου, εἰς φρικτάς, ὑποβαλλόντες βασάνους καὶ λιθοβολήσαντες τὸν Μητροῦν καὶ τὴν Κόϊνταν, διαρπάσαντες τὰς σκήπας τῶν Χριστιανῶν καὶ καύσαντες ζῶσαν τὴν ἁγίαν παρθένον Ἀπολλωνίαν. Ἡ ἀγωνία τῶν Χριστιανῶν ἐπετάθη διὰ τῆς φοβερᾶς στάσεως τῶν κατοίκων τῆς Ἀλεξανδρείας, ἕως οὗ δημοσιευθὲν τὸ διάταγμα τοῦ Δεξίου προὐκάλεσεν ἐν αὐτοῖς ἀληθῆ πανικόν.~~

Εὐρέθησαν ὁμως καὶ πολλοὶ στεροροὶ μάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ὁ Κρονίων Εὐνους καὶ ὁ Ἰουλιανὸς καέντες ἐντὸς ἀσβέστου. Ὡσαύτως ὁ Μάκαρ ζῶν ἐκῆ μετὰ τοῦ Ἐπιμάχου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Νεμεσίωνος. Εἰς δὲ στρατιώτης, ὁ Βησαῦς, ἀπειμήθη τὴν κεφαλὴν συμμαρτηρήσας μετ' ἄλλων στρατιωτῶν τοῦ Ἀμμωνος, Ζήνωνος, Πτολεμαίου, Ἰγγένη καὶ τινος γέροντος Θεοφίλου. Εἰς φρικτὰς βασάνους ὑπεβλήθησαν καὶ γυναῖκες, ὡς δύο ὁμώνυμοι Ἀμμωνάριον, ἡ Μερκουρία καὶ ἡ Διονυσία ἀποτιμηθεῖσαι τὰς κεφαλὰς. Πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγεται καὶ τὸ μαρτύριον τῶν δέκα μαρτύρων τῆς Ἀλεξανδρείας ¹ ὡς καὶ τὰ τοῦ Πολνεύκτου, Κανδιδιανοῦ καὶ Φιλορρόμου ². Ἐπὶ Δεξίου δ' ἔμαρτύρησε καὶ ὁ Πρεσβύτερος Πιέριος ³. Πρὸς τοὺς ἄλλους συνελήφθησαν οἱ Αἰγύπτιοι Χριστιανοί, Ἡρων, Ἀτήρ, Ἰσίδωρος καὶ ὁ δεκαπενταετῆς Διόσκορος, ὅστις παρὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Ἐπάρχου Σαβίνου, ἐνέμενεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ Σαβίνος ὠκτερεν αὐτὸν ὡς παῖδα καὶ ἀπῆκεν ἐλεύθερον, τοὺς δ' ἄλλους κατεδίκασεν εἰς θάνατον. Πολλοὶ τῶν χριστιανῶν ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον ἐφρονεύοντο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἄνευ δίκης, ὡς ὁ Ἰσχυρίων φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ παρ' ᾧ εἰργάζετο, πολλοὶ δ' ὡσαύτως φυγόντες εἰς τὰς ἐρήμους ἐξηφανίσθησαν ὡς ὁ Ἐπίσκοπος Νειλουπόλεως μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἣ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Σαρα-

1. Τούτων τὸ μαρτύριον ἑλληνιστὶ συντεταγμένον ἐξεδόθη ἐν Acta Sanctorum, Junius t. I, 420—421. ἄλλ' ἀνευρέθη καὶ λατινικὸν κείμενον διάφορα ἀναγράφον τὰ ὀνόματα αὐτῶν, Analecta Bollandiana, XXVIII (1909) σ. 473—475. Ἐπίσης διάφορα τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων καὶ πλείονα εὐρηγται ἐν τῷ Συναξαρίῳ τῆς Ἐκκλ. ΚΠ., Hippolyte Delehaye, Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, κτλ. Bruxelles 1902, σ. 731—32.

2. Analecta Bollandiana, XXVIII, 465—467.

3. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Δύο Πιέριοι Πρεσβύτεροι Ἀλεξανδρείας. «Ἐκκλησ. Φάρος» ΣΤ, 190, σ. 300.

κηνῶν καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν. Τότε δὲ καὶ ὁ Παῦλος ὁ Θηβαῖος ἀνεχώρησεν εἰς τὰς ἐρημίους, ζήσας μοναχικὸν βίον. Ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἀναφέρονται φησικαὶ βασάνοι εἰς ἃς ὑπεβάλλοντο οἱ χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν διωκτῶν.

Μεταξὺ τῶν φυγάδων κατελέγετο καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ¹. Ἀναζητηθεὶς ὑπὸ φρουμενταρίου, μετὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δημοσίευσιν τοῦ διατάγματος τοῦ Δεκίου, ἐκρύβη ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ εἶτα δὲ συνοδευόμενος ὑπὸ πέντε Πρεσβυτέρων ἀπῆλθε τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ συνελήφθη μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν τινὶ χωρίῳ, ἀλλ' ἀπλευθερώθη ὑπὸ χωρικῶν ἐθνικῶν καὶ εὔρεν ἄσυλον ἐν τῇ ἀγρίᾳ περιοχῇ τῆς Λιβύης, ὅπουθεν ἔγραψε διαφόρους ἐπιστολάς. Μετὰ τὴν κατάπausιν τοῦ διωγμοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, εἰρηνικῶς δὲ παρενέβη εἰς τὸ ζήτημα τῶν κατὰ τὸν διωγμὸν «πεπτωκότων», ὅπερ παρώξυναν οἱ Νοβατιανοὶ σχισματικοὶ ἐν τε Καρχηδόνι καὶ ἐν Ρώμῃ, συμπράξας μετὰ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ, ὅστις ὡσαύτως, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 251, ἐπανῆλθεν εἰς Καρχηδόνα.

Ὁ διωγμὸς ἀπὸ τῆς Δύσεως, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου παρεξετάθη εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ὁ διαπρεπέστατος Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων Ἀλέξανδρος (212—250) μετὰ λαμπρὰν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν τῇ εἰρκτῇ «λιπαρῶ γῆρᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ κατεστεμμένος» ². Ταῦτοχρόνως ἐν τῇ εἰρκτῇ ἐτελεύτησεν καὶ ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Βαβύλας (238—250) ³. Ἀλλὰ καὶ ὁ Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας Πρεσβύτερος Ὁριγένης, ἐν Τύρῳ τότε εὐρισκόμενος, ὑπεβλήθη εἰς φρικτὰς βασάνους καὶ καταπεπονημένος ἔξ αὐτῶν ἐρρίφθη εἰς τὴν εἰρκτὴν, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν ⁴. Ὁ μαθητὴς τοῦ Ὁριγένους Γρηγόριος Ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας μετὰ τοῦ ὀλιγαρίθμου πνευματικοῦ αὐτοῦ ποιμνίου ἀπεμακρύνθη εἰς ἕρημὸν τινὰ τόπον τοῦ Πόντου, ὅπουθεν ἐπανῆλθε μετὰ τὴν κατάπausιν τοῦ διωγμοῦ ⁵.

1. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Μέγας, σ. 54 ἔξ.

2. Εὐσέβιος, Ἐκκλησ. ἱστορία, 6, 39. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, σ. 65.

3. Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Λόγος εἰς τὸν ἅγιον Βαβύλαν, Πατρ. Migne 50, 527. Α. Π. Κεραμέως, Συλλογὴ Παλαιστίνης καὶ Συριακῆς ἀγιογραφίας, τευχ. α'. Πετροῦπολις 1907, σ. 223.

4. Εὐσέβιος, Ἐκκλησ. ἱστορία 7, 1.

5. P. A l l a r d, ἐνθ' ἄν. σ. 390, 1.

Ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους πλείστοι ἀνεδείχθησαν μάρτυρες τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἀθη-
νῶν ἤκμαζε τότε «*προεῖτα τε καὶ εἰσαπαθῆς, ὅτε Θεῶ ὀρέσκειν τῷ ἐπὶ*
πᾶσιν βουλομένη»¹ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐπισκεφθέντος αὐτὴν Ὁρι-
γένους. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην πιθανῶς ἔμαρτύρησαν ἐν Ἀθήναις
ὁ Ἡράκλειος, Παυλῖνος καὶ Βενέδημος καέντες ζῶντες. Ἐν Κορίνθῳ
ἔμαρτύρησαν ὁ Κωδράτος, Διονύσιος, Κυπριανός, Παῦλος καὶ Λεωνίδας
μετὰ πολλῶν γυναικῶν. Ὡσαύτως ἐν Κρήτῃ, ὁ γέρον Ἐπίσκοπος Γορ-
τύνης Κύριλλος μετὰ πολλῶν πιστῶν, καὶ τῶν ἁγίων δέκα Μαρτύρων,
ἐξ ὧν καὶ τὸ ἐν τῇ Κρήτῃ χωρίον «Ἅγιοι Δέκα» (Μισσαράς)². Ὡσαύ-
τως δὲ καὶ ἐν Χίῳ ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος τῇ 14 μαΐου 250 ὑπέστη μαρ-
τυρικὸν θάνατον. Ἐν τῇ ἀπέναντι παραλίᾳ τῆς Μικρασίας ὁ ἀκμαῖος
χριστιανισμὸς ὑπέστη ὡσαύτως τὴν σφοδρὰν τοῦ ἐπὶ Δωκίου διωγμοῦ
ἐπίθεσιν³. Ἐν Ἐφέσῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συμπίπτει τὸ γεγονός
τῶν ἐπτὰ παίδων Μαξιμιανοῦ, Ἰαμβλίχου, Μαρτινιανοῦ, Ἰωάννου,
Διονυσίου, Σεραπίωνος, Ἀντωνίνου, οἵτινες, κατὰ τὴν παράδοσιν,
ἐκοιμήθησαν ἐπὶ ἔτη ὅλα ἐν τινι σπηλαίῳ παρὰ τὴν Ἐφεσον. Τινὲς
ἐξηγοῦσι τὴν παράδοσιν ὡς σημαίνουσαν ὅτι οἱ ἐπτὰ παῖδες ἐκάησαν
ζῶντες ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐκείνῳ⁴. Ἐν Ἐφέσῳ ἢ ἐν Λαμψάκῳ ἔμαρτύ-
ρησε καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος, μετὰ πολλῆς παρησίας ἀποκρούσας τὰς
προτροπὰς τοῦ ρωμαίου Ἀνθυπάτου ὅπως προσφέρῃ θυσίαν εἰς τοὺς
θεοὺς κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατον, καίτοι σπανιω-
τάτη ἦτο ἢ τοιαύτη θανατικὴ ποινὴ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις⁵. Ἐν Λαμ-
ψάκῳ ὁ Ἀνθύπατος συνέλαβε καὶ ἕτερον χριστιανὸν Πέτρον ὀνόματι,
ὃν προέτρειψε νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὴν Ἀρτέμιδα καὶ μὴ ὑπα-
κούσαντα κατεδίκασε εἰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ θάνατον. Τρεῖς ἄλ-
λοι χριστιανοί, ὁ Ἀνδρέας, ὁ Παῦλος, καὶ ὁ Νικόμαχος, ἀρνηθέντες νὰ

1. Ὁριγένους, Κατὰ Κέλσου, Γ, 30.

2. F. L. C o r n e l i o, Creta sacra, Venetiis 1745. «Ἐκκλησι. Ἀλήθεια»
ΚΠόλεως Γ', 1898, σ. 180—183. ΙΘ', 1899, σ. 131 ἐξ. Α. Π. Κεραμέως,
Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, Δ, 231.

3. A l l a r d, ἐνθ' ἀν. σ. 392 ἐξ.

4. Συμὸν Μεταφραστοῦ, Ὑπομνήματα τῶν ἁγίων ἐπτὰ παίδων τῶν ἐν
Ἐφέσῳ, Πατρ. Migne 115, 428. Μηνολόγιον Βασιλείου, Πατρ. Migne 117,
124. P. A l l a r d, ἐνθ' ἀν. σ. 415. Ἄλλα ἀπορρίπτουσι τὴν παράδοσιν
I. K o c h, Die Siebenschläferlegende, eine mythologisch—literaturgesch.
Studie, Leipzig 1883.

5. O s k. v. G e b h a r d, Acta martyrum selecta...Berlin 1902, σ. 121-23.

προσφέρωσι θυσίαν ὑπεβλήθησαν εἰς βασάνους. Τούτων ὁ τελευταῖος, ~~καίτοι κατεσικώτατα ὑπέμεινεν αὐτάς, ἐμικροψύχησε τὴν ἐσχάτην σιγμῇ,~~ μόλις δὲ προσήνεγκε θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς ἐξέπνευσε. Δεκαεξαεῖς, κόρη, ἢ Διονυσία, ἰδοῦσα τὴν πτώσιν τοῦ Νικομάχου, δυστυχή, ἀνέκραξε, ἵνα κερδάνῃς μᾶς ὥρας ζωὴν ἀπόλεσας τὴν αἰωνιότητα. Ἀνακριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀνθύπατου ὤμολόγησεν ὅτι ἦτο χριστιανή, ἐπιμείνασα δὲ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν παρεδόθη εἰς δύο ἀκολάστους νέους οἵτινες ὠδήγησαν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν των. Ἄλλ' ἢ ἀγνεία αὐτῆς καὶ παρθενία δισώθη θαυμασίως ὑπὸ τοῦ φύλακος ἀγγέλου. Ἡτηθέντες ὑπὸ τῆς ἀντιστάσεως τῆς νεαρᾶς κόρης καὶ συγκινηθέντες ἐκ τῆς ἀθωότητος αὐτῆς οἱ δύο ἔθνικοι νέοι προσέπεσαν εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς καὶ ἐζήτησαν συγγνώμην. Τὴν ἐπαύριον προσήχθησαν ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἀνδρέας εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπου πλῆθος ἄπειρον ἔθνικοῦ ὄχλου, ἡγουμένων δύο ἱερέων τῆς Ἀρτέμιδος, ἐκραύγαζε κατὰ τῶν χριστιανῶν, πρὸς ἱκανοποίησιν δὲ αὐτοῦ ὁ Ἀνθύπατος ἐπέτρεψε νὰ λιθοβοληθῶσιν οἱ δύο μάρτυρες. Κατὰ τὰς σιγμὰς τοῦ λιθοβολισμοῦ προσέτρεξε πρὸς αὐτοὺς γυνή τις ἵνα συναποθάνῃ μετ' αὐτῶν. Ἦτο ἡ Διονυσία. Ἄλλ' ὁ Ἀνθύπατος διέταξε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν λιθοβολουμένων καὶ ν' ἀποκεφαλίσῃσι ¹. Ἐν Καισαρείᾳ δ' ἐμαρτύρησε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἅγιος Μερκούριος ἀξιωματικὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ² καὶ ἐν Πόντῳ ὁ ἱερομάρτυς Ἀλέξανδρος ³. Ἐν Βιθυνίᾳ μετὰ τῶν μαρτύρων ὀνομαστοὶ ἀπέβησαν οἱ ἅγιοι Τρύφων καὶ Ρεσπίκιος, ἐν Νικαίᾳ ἡρωϊκῶς ὑποστάντες βασάνους ἀπεριγράπτους καὶ μετ' αὐτὰς ἀποκεφαλισθέντες, κατὰ φεβρουάριον πιθανῶς τοῦ 251 ἢ νοέμβριον τοῦ προηγουμένου ἔτους. Ταῦτοχρόνως ἐν Νικομηδείᾳ ἐμαρτύρησαν οἱ μάρτυρες Λουκιανὸς καὶ Μαρκιανός, πρότερον μὲν διώξαντες ὕστερον δὲ μετὰ πολλῆς τῆς δραστηριότητος διαδόσαντες τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἦν μετ' εὐσταθείας ὤμολόγησαν. Πιθανῶς Ἐπίσκοπος Νικομηδείας ἦτο ὁ μάρτυς Βάσσος ⁴, ἐπὶ Δεκίου καταδικασθεὶς

1. P. Allard, ἐνθ' ἄν. σ. 415 ἐξ. 427 ἐξ.

2. Τὸ μαρτύριον αὐτοῦ ἐκ κωδίκων τῶν Βιβλιοθηκῶν Παρισίων καὶ Μονάχου ἐδημοσίευσεν ὁ Hır. Delahaye, πλείστοι δὲ πανταχοῦ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἀνηγέρθησαν εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Μερκουρίου ναοί.

3. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματοργοῦ, Πατρ. Migne 46, 963.

4. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ὁμιλία, Πατρ. Migne 50, 720.

εἰς θάνατον, ὡς καὶ ἕτεροι μάρτυρες τῆς Βιθυνίας ὁ Θύρσος, ὁ Λούκιος, ὁ Καλλίνικος. Ἐν ἄλλαις Ἐπαρχίαις τῆς Μικρασίας οἱ Χριστιανοὶ ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη πολλὰκις ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων αὐτῶν ἀδηγοῦμενοι, πολύκροτον δ' ἀπέβη τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πολυεύκτου ἐν Ἀρμενίᾳ, γενναίου στρατιώτου τῆς περιφήμου ἰβ'. λεγεῶνος κεραυνοβόλου (XII Fulminata) ἐδρευούσης τότε ἐν Μελιτινῇ. Προσελκυσθεὶς εἰς τὸν χριστιανισμὸν παρὰ τοῦ συστρατιώτου αὐτοῦ Νεάρχου κατελήφθη ὑπὸ ἀγεννατικῆς ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διατάγματος τοῦ Δεκίου, τὸ ὁποῖον ἐξέσχισεν, ἔπειτα δὲ ἐν τινι λιτανείᾳ τῶν ἐθνικῶν ἱερέων συνέτριψε τὰ εἰδῶλα τῶν ψευδῶν θεῶν. Συνελήφθη παρὰ δὲ τὰς παρακλήσεις καὶ τὰ δάκρυα τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ τοῦ ὄμοιου πενθεροῦ, ὡμολόγησεν εὐθαρσῶς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ θάνατον.

Μεταξὺ τῶν μικρασιατῶν Ἐπισκόπων διακρίθη ὁ Ἀκάκιος (Ἀχάτιος), ὅστις ἦτο πιθανῶς Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, διὰ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ ἀπολογίας ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν¹. Τὸ πρακτικὸν τῆς δίκης αὐτοῦ, διασωθὲν ἐν λατινικῇ μεταφράσει ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου εἶνε μὲν ἐκ πάσης ὄψεως ἀξιόσπουδαστον, ἀλλὰ περιέχει προφανεστάτας μεταγενεστέρως προσθήκας, ἀσυμβιβάστους πρὸς τὰς περιστάσεις, ὑφ' ἃς διεξήχθη ὁ διωγμὸς καὶ πρὸς τὸ χαρακτηρίζον αὐτὸν πνεῦμα. Ὁ ἀνακρίνας τὸν ἅγιον Ἀκάκιον Μαρτιανὸς ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν ὅτι ὠφελούμενος ἐκ τῶν νόμων τοῦ ὄμοιου Κράτους ὄφειλε ν' ἀγαπᾷ τοὺς Αὐτοκράτορας. Ὁ Ἀκάκιος ἐδήλωσεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ εὐχονται πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεὸν καθ' ἑκάστην ὑπὲρ αὐτῶν, ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ Κράτους. Εἰς παρατήρησιν τοῦ Μαρτιανοῦ ὅτι ἔπρεπε τὴν ἀγάπην ταύτην ἀποδεικνύων νὰ προσφέρῃ μετὰ τῶν ἐθνικῶν θυσίαν, ὁ Ἀκάκιος εἶπεν ὅτι δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ νὰ εὐχηθῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεόν. Προκληθεὶς δὲ νὰ εἴπῃ περὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ εἰς τὸν Θεὸν τοῦτον διὰ μακρῶν ἐξέθηκε τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ δομύτατα ταῦτοχρόνως ἐλέγξας τοὺς ψευδεῖς τοῦ Ὀλύμπου θεοῦς καὶ ἀποκρούσας τοὺς σκανδαλωδεστάτους περὶ αὐτῶν

1. Ruinart, Acta martyrum, σ. 199 ἐξῆς. Osk v. Gebhard, ἐνθ. ἀν. 116—120. Ἐξεδόθη καὶ ὑπὸ If. Weber, Leipzig 1913. Πρὸβλ. Tillenont, Mémoires pour servir à l'histoire ecclesiastique, III, 357 ἐξ. Χρυσόστομον Παπαδοπούλου, Ἱστορικαὶ μελέται, ἐν Ἱεροσολύμοις 1906, σ. 42. P. Allard, ἐνθ. ἀν. σ. 435 ἐξ.

μύθους. Ὁ Μαρτιανὸς μετὰ προσποιητῆς ψυχραιμίας εἶνε γνωστόν, εἶπεν, ὅτι ὑμεῖς οἱ χριστιανοὶ κακολογεῖτε τοὺς θεοὺς ἡμῶν, ἔλθε μετ' ἐμοῦ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας ἵνα τελέσωμεν εὐχάριστον δεῖπνον καὶ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἀθανάτους τὰς ἀνηκούσας αὐτοῖς τιμὰς. Ἀρνηθέντος τοῦ Ἐπισκόπου ὁ Μαρτιανὸς προσέλαβεν ἀπειλητικώτερον χαρακτῆρα λέγων αὐτῷ ἢ νὰ προσφέρῃ θυσίαν ἢ ν' ἀποθάνῃ, ἀλλ' ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος ὅτι τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῶν Δαλματῶν ληστῶν «τὸ βαλάντιον ἢ τὴν ζωὴν»! Δὲν εἶνε ἔργον μου νὰ συζητῶ ἀπήνησεν ὁ Μαρτιανὸς ἀλλὰ νὰ ἔξαναγκάσω. Ἀταράχως ὁ ἅγιος Ἐπίσκοπος ἐδήλωσεν ὅτι δὲν δύναται ν' ἀρνηθῆ τὸν Χριστόν, παρεσύρθη δὲ καὶ πάλιν ὁ Μαρτιανὸς εἰς θεολογικὴν συζήτησιν μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ ἤκουσε κατ' αὐτὴν τὰ ὀνόματα Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Σεραφεῖμ, προσεπάθει οἶονεὶ ν' ἀνακαλύψῃ ἐν αὐτοῖς θεότητά τινα εἰς ἣν νὰ προσφέρῃ θυσίαν ὁ Ἀκάκιος καὶ νὰ λήξῃ ἡ δίκη. Ἄλλ' ὁ Ἀκάκιος ἔμεινεν ἀνεπίκαμπτος, ἠρνήθη νὰ δώσῃ κατάλογον τῶν ὀνομάτων τῶν χριστιανῶν καὶ ἀπέκρουσε τὴν κατ' αὐτῶν κατηγορίαν ὅτι διὰ τῆς μαγείας ἐφεῦρον νέον θεόν· ὁ Θεὸς δὲν εἶνε ἡμέτερον ἔργον εἶπεν ὁ Ἐπίσκοπος, ἀλλ' αὐτὸς εἶνε ὁ δημιουργὸς ἡμῶν, ἀγαπᾷ ἡμᾶς ὡς πατὴρ καὶ ὡς καλὸς διδάσκαλος, ἀποσπᾷ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θανάτου. Εἰς νέαν αἴτησιν τοῦ Μαρτιανοῦ ὅπως εἶπη ὁ Ἀκάκιος τὸ ὄνομά του ἐδήλωσε ὅτι αὐτὸς μὲν καλεῖται Ἀκάκιος ἀλλ' οἱ χριστιανοὶ τὸν ἐπωνόμαζον «Ἁγαθὸν Ἄγγελον». Ἐν τούτῳ ἔληξεν ἡ δίκη ἀλλὰ προστίθεται ἐν τέλει ἡ ἀπίθανος εἰδησις ὅτι ὁ Ἀκάκιος ἐφυλακίσθη, ὅτι τὸ πρακτικὸν ἐστάλη εἰς Ρώμην πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅτι οὗτος διέταξε τὴν ἀπελευθέρωσιν μὲν τοῦ Ἀκακίου τὴν μετάθεσιν δὲ τοῦ Μαρτιανοῦ εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν.

Ἄλλου ἁγίου Ἐπισκόπου, τοῦ Νέστορος, ἡ δίκη ἀρξαμένη ἐν Μαγυδῷ καὶ συμπληρωθεῖσα ἐν Πέργῃ τῆς Παμφυλίας ἀπέληξεν εἰς φοικωδεστάτας βασάνους καὶ μαρτύριον αὐτοῦ. Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησαν μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ κολακείας νὰ πείσωσιν αὐτὸν ὅπως προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς κατὰ τὸ διάταγμα τοῦ Δεκίου. Ἄλλ' ὁ Νέστωρ ἠρνήθη, ἀποκαλέσας δαίμονας τοὺς ἐθνικοὺς θεοὺς. Τὸν προσέδεσαν εἰς ξύλινον στῦλον καὶ σκληρῶς ἀπέσπασαν μίαν πρὸς μίαν τὰς πλευράς του. Ὑπέμεινεν ὁ ἅγιος ἀνευ γογγυσμοῦ τὴν βάσανον καὶ ἀνεσταυρώθη, ὁμολογῶν ἀκραδάντως τὴν χριστιανικὴν πίστιν, εὐχόμενος ἀπὸ τοῦ σταυροῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἵνα διατηρῆ ἐν τῇ πίστει τοὺς

χριστιανούς, ὧν τινες παρίσταντο θεαταὶ τοῦ μαρτυρίου ¹.

Ἐπι θαυμασιώτερον ὑπῆρξε τὸ μαρτύριον τοῦ «περιβόητου μάρτυρος» Πιονίου, Πρεσβυτέρου Σμύρνης ². Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος, ἀναγράφας τὰ κατὰ τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου Ἐπισκόπου Σμύρνης, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιστολῆς τῶν Σμυρναίων χριστιανῶν, προσέθηκεν ὅτι ἐν τῇ περὶ Πολυκάρπου γραφῇ συνεξετίθεντο καὶ ἄλλα μαρτύρια τῶν ἐν Σμύρῃ μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ, ἐν οἷς «περιβόητος μάρτυς εἰς τις ἐγνωρίζετο Πιόνιος», κατὰ τὸν Εὐσέβιον, ὅστις εἶχε διασώσει τὸ θαυμάσιον αὐτοῦ ἀληθῶς μαρτύριον ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἀρχαίων μαρτυρίων. Αὕτη μὲν ἀπώλετο, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀνευρέθη τὸ μαρτύριον τοῦ Πιονίου μαρτυρήσαντος τῇ 12 Μαρτίου 250 ἐν Σμύρῃ, ἐν ἣ τὸ διάταγμα τοῦ Δεκίου προῦξένησε μεγίστην κατάπληξιν. Ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Εὐκτῆμων, ἀνάξιος διάδοχος τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, μετ' ἄλλων χριστιανῶν ἐκ φόβου ἀπεστάτησε ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὴν 23 Φεβρουαρίου ἡμέραν τῆς μηνῆς τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ὁ Πρεσβύτερος Πιόνιος μετὰ τριῶν χριστιανῶν, μόλις τελείας τὴν θείαν λειτουργίαν συνελήφθη καὶ ἀπήχθη εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σμύρνης ἐν μέσῳ τοῦ συρρέσαντος ἀείρου πλήθους, πρὸς ὃ ὠμίλησεν ὁ χριστιανὸς Πρεσβύτερος, προτρεπόμενος δὲ καὶ βιαζόμενος νὰ προσφέρει θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς ὅπως σωθῆ ἡρνήθη. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ αἱ συλληφθεῖσαι μετ' αὐτοῦ δύο χριστιαναὶ καὶ ὁ Ἀσκληπιάδης. Μετὰ γενομένην ἀνάκρισιν ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου εὗρον καὶ ἄλλους ὁμολογητὰς ἐγκλεισμένους. Ἡμέραν τινὰ ἐξαχθέντες ἐκ τῆς φυλακῆς ἀπήχθησαν ὁ Πιόνιος καὶ οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ βίᾳ εἰς τι εἶδωλειον ἵνα προσφέρωσι θυσίαν. Βιαζόμενοι ἐκραύγαζον «χριστιανοί

1. Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Νέστορος σώζεται λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ Acta Sanctorum, Febr. III, 629. A u b é, l' Eglise et l' Etat dans la seconde moitié du troisième siècle, Appendice, II, σ. 507 ἔξ.

2. R u i n a r t, Acta martyrum, σ. 118—198, K n o r p f Ausgewählte Märtyreracten, σ 59—74. G e b h a r d t, Das Martyrium des heil Pionius, ἐν Archiv für slav. Philologie XVIII, 1. 2. (1896), σ. 156—171. T i l l e m o n t, Mémoires, III, 161—166. 337 ἔξ. T h, Z a h n, Patrum apostolicorum opera II, 164 ἔξ A u b é, ἔνθ. ἀν. σ. 141—154. P. A l l a r d, ἔνθ' ἀν. 375—389. Χρυσσοστόμου Παπαδοπούλου, Πιόνιος, ἐν «Αἰολικῷ Ἀστέρῳ», Κυδωνίων, Α, σ. 289—293. 321—324. ἐν «Ἱερῷ Πολυκάρπῳ» Σμύρνης, Β, 1913, σ. ἔξ. καὶ ἐν «Ἀναπλάσει» Ἀθηνῶν, ΛΘ' 1926, σ. 103 ἔξ. Ἐπιτομὴ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Πιονίου ὑπὸ Α. Π. Κεραμέως Ἀνακοινώσεις ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Σμυρναϊκῆς Ἐκκλησίας, σ. 14—18.

ἔσμεν», ἐπανεήχθησαν δὲ πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν. Ὁ Πιόνιος ἐλάμβανε ἀφορμὴν κατὰ τὰ ἐπεισόδια ταῦτα νὰ ὁμιλῇ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ἐλέγχων αὐτοὺς. ~~Ὁ ἀποικιστῶν ἀνθίπατος Κεντυλλιανὸς ὑπέβαλε τοὺς~~ μάρτυρας εἰς νέαν ἀνάκρισιν κατεδίκασε δὲ αὐτοὺς εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ἐν τῷ σταδίῳ τῆς Σμύρνης. Ὁ ἅγιος Πιόνιος ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ ἐν μέσῳ τῆς πυρᾶς ξύλου, ἀπέκρουσε δὲ νέαν πρότασιν ὅπως προσφέρῃ θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ σωθῇ. Ὁ Πιόνιος ἐν ἀκραδάντῳ πεποιθήσει εἶπεν ὅτι σπεύδει ἵνα τὸ ταχύτερον ἐγερθῇ, ἐννοῶν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. Μετ' αὐτοῦ ἐστήθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ τις Πρεσβύτερος τῆς αἰρέσεως τῶν Μαρκωνιτῶν, Μητροδώρος ὀνόματι. Ὅταν ἠνήφθη ἡ πυρὰ ὁ Πιόνιος ἐκλείσε τοὺς ὀφθαλμούς, μυστικῶς προσευχόμενος. Ἐν τέλει τῆς προσευχῆς, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ πῦρ περιέφλεγε τὸ πρόσωπόν του, ἀναβλέψας μετὰ χαρᾶς καὶ εἰπὼν τὸ Ἄμην, προσέθηκεν, ἐκπνέων, «Κύριε, δέξαι μου τὴν ψυχὴν» !